

Становище

от доц. д-р Георги Димитров Митрев

катедра „История и археология“

Философско-исторически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

за дисертационния труд на Николай Тодоров Пенев,
на тема: „Древна Тракия в произведенията на Ксенофонт“,
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.2. История и археология (Стара история)

Представеният за защита дисертационен труд е на тема с изразен извороведски характер. Във въведението докторантът обосновава търсенето на специфичен подход на проучване, във връзка с което са направени необходимите уточнения за методиката на изследването и структурата на изложението. Основателно се акцентира на специфичните методологически затруднения пред една подобна работа. Те предопределят и *основната извороведска цел на изследването: да бъдат извлечени от корпуса на Ксенофонт, комплексно анализирани и историографски интерпретирани сведенията, които пряко или косвено се отнасят до древна Тракия и траките* (с. 8).

Изложението следва набелязаните цели, но се започва „отдалеч“ и за това е направено методологическо уточнение: първо да се представи *живота и дейността на Ксенофонт*, на второ място *неговото литературно наследство* и накрая *описанието, анализа и коментара на извлечените тракийски реалии* (с. 8). Така приетата структура на дисертацията крие известен риск от изместване на центъра на изследването от тракийската проблематика към самия Ксенофонт, но това изглежда преодоляно.

Биографичните търсения в Първа глава, в опит да се актуализират някои дискуссионни и несигурни моменти от живота на атинския историк, ми се струват уместни и добре направени. Това безспорно позволява да се осмисли по-добре неговото творчество като теми, внушения и качества на исторически извор по различни въпроси, включително и за Древна Тракия и траките. Стъпването на тази основа предполага по принцип по-добри резултати. Конкретно може да се посочи в положителен план, че е проследено състоянието на изворовата база (с.13-15). Събраните и коментирани сведения придават на Първа глава характер на особено подробна биография на Ксенофонт (над 60 страници (с. 16-78)), със съществен брой епизоди, които оформят

историческата събитийност (I.1.) и житейския му път (I.2.). Положително трябва да се оцени стремежът на Николай Пенев да подложи на анализ дори привидно ясни въпроси в съвременната историография от биографичен характер и особено възгледите на Ксенофонт. Относно приносите в тази част на изследването, може да се цитира самият докторант, който акцентира на това, че *Преразглеждането на годината на раждане на Ксенофонт* (към 442/441 г. пр.н.е. – б.м.) *е от изключително значение, тъй като е и тясно свързано с възможността за потвърждаване или отхвърляне на аргументи относно спорното авторство на „Атинската държавна уредба“*. Направено е обосновано предложение и за коригиране по-късно на годината на смъртта му – ок. 355 г. пр.н.е. Необходимо е обаче да се отбележи и това, че по-съществената аналитична част се ограничава само до първите и последните подточки на главата. В един не малък обем от ок. 30 страници (с. 35-65) по-скоро се предлага подробен преразказ на *Анабазис* относно действията на Ксенофонт като водач на отстъпващите наемници, почти без привличане на други извороведски и историографски материали. Освен това някои подточки имат характер на кратки бележки, които препращат към други части на дисертацията, което е нетипичен похват (1.1.9. Стратег на Севт; 1.2.1. Ксенофонт и политическия елит). В крайна сметка и въпреки тези бележки, може да се обобщи, че се вижда желанието на докторанта за обективно представяне на личността на Ксенофонт.

Втора глава е посветена на творчеството на Ксенофонт, като се започва с краткото му представяне като автор, историк и философ. Основна е втората подточка *Corpus Xenophonticum* (с. 81-119), много по-голяма по обем от останалите три подточки. В нея са представени по азбучен ред съчиненията на античния автор. Присъствието на тази глава кореспондира с основната цел на дисертацията и отговаря на една съществена задача, заложена още в увода, да се разгледа цялостно творчеството на Ксенофонт. Като се има предвид, че сведения за траките се откриват в почти всички негови произведения, тази задача изглежда е оправдана.

Избраният модел на представяне на съчиненията отговаря напълно на изискванията за подробно извороведско описание и коментар, като за всяко произведение се посочва: структура и съдържание, датировка и проблематика, кодекси, издания, избрани преводи и подбрана библиография. Разбира се това придава на изложението в конкретната подточка вид на каталог, но крайният резултат е положителен. Литературното наследство на Ксенофонт е представено в необходимата степен, съобразно целите на дисертацията. Съществено значение имат всички елементи от описа и анализа на Ксенофоновите съчинения, особено представянето на

ръкописите и препратките към техните дигитализирани копия в Интернет. При едно бъдещо публикуване на дисертацията всички тези данни ще са особено полезни.

Мисля че трябва да оценим Втора глава като глава със съществена роля в цялостното изложение. Предложените изводи обаче в нейния край са кратки. Тук Николай Пенев маркира значимостта на Ксенофонт като автор и отново се връща към въпроса за авторството на „Атинската държавна уредба“. По логично ми се струва изводите в тази глава да са били насочени и към състоянието на ръкописната традиция, и към качеството на наличните преводи или липсата на такива на български език, което иначе е проследено отлично в изложението, и така може да се подчертае собственият принос на докторанта при цялостния анализ на Ксенофоновото творчество.

Трета глава (с.131-201) разглежда по същество разнородни сведения за траките, които Николай Пенев е направил опит да подреди систематизирано, включително чрез употребата и на термини от гръцкия театър, които *изпълняват изцяло структурна и художествена функция*, което не е особено традиционно за историческо съчинение. В две страници са представени изследванията в съвременната българска историография, свързани в някаква степен с творчеството на Ксенофонт, като се споменават накратко авторите и заглавията (с. 131-132); съдържанието им не е коментирано по същество. В още две страници се предлага списък на съчиненията и съответните пасажки, които дават сведения за траките (с. 133-134). Нататък следват близо 70 страници текст (с. 135-201), който е основен за дисертационния труд. Струва ми се важно да се отбележи, че изглежда няма пропуснато сведение за Древна Тракия и траките, което да не е намерило място в изложението: тракийски наемници; личности и командири; царе и аристократи; тракийските области в Азия и Европа, с тяхното население; селищата и стопанството; данните за религията на траките; пирът при траките и списък на географските реалии. Тази разнородна проблематика обаче не е разгледана по еднакъв начин и в еднаква дълбочина. Отлично впечатление оставят онези части на главата, в които се прави задълбочен анализ, като са привлечени и други извори и съвременни изследвания. Например текстът за наемничеството (с. 135-139); историята за Созий Тракиеца и неговите роби (с. 158-167); текстът за Антистен (с. 168-169); подточката за пирът на траките (с.194-197) и други. Същевременно на други места се наблюдава основно преразказване на съчиненията на Ксенофонт в един по-описателен стил. Например при представянето на Алкивиад, Клеарх, Ксенофонт като „стратег по неволя“, а не както беше заявено в Първа глава като „стратег на Севт“. Подобен подход се прилага и в следващите редове на подточката „Царе и аристократи“,

конкретно за независимите траки и за царския лов. Ситуацията се променя от изложението за Терес нататък, където влизат в реална употреба и някои съвременни изследвания, но и тук може да се разширят анализите. Понякога изложението се ограничава до констатиране наличието на съвременно изследване, без да се представи по-подробно или да се коментира и дори да се навлезе в дискусия. Например по отношение дискусията Медок/Амедок, породена от сведенията на Ксенофонт, и отношенията със Севт се посочва изследването на проф. М. Тачева, но не се споменава естеството на заетата от нея позиция или на други по-различни позиции. От друга страна при дискусията Котис/Отис Николай Пенев прави малко по-задълбочен анализ и коментар на сведенията и на историографската ситуация, и даже заема позиция. Подобни дискусии са поле за изява на докторанта и би следвало навсякъде да се разглеждат в пълнота. В крайна сметка в Трета глава се представят подробно преките и косвените сведения на Ксенофонт за Древна Тракия, но на места може да се разшири погледа върху съвременната историография и дискусийните въпроси.

Заключението на дисертацията е ориентирано преди всичко до съдържанието на Трета глава с акцент върху девет основни извода в извороведски и историографски план, базирани на *събраната текстова съвкупност и нейната аналитична интерпретация*. Те са добре обмислени, ясни и приемливи.

Съществена част от дисертационния труд е и вторият том. Съдържа две приложения, равностойни по обем (ок. 330 стр.). Текстовете илюстрират изложението, а някой от тях се явяват и като първи превод на български език.

Авторефератът на дисертацията показва правдиво и точно основните проблеми и теми в нея. Автосправката за приносите на дисертацията отразява обективно научните постижения и приноси на автора при изследването на биографията на Ксенофонт, неговото творчество и сведенията му за Древна Тракия.

В заключение трябва да отбележа, че цялостната ми оценка на работата е положителна. Основните цели и задачи са постигнати; представената за защита дисертация има изразен приносен характер и отговаря на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“. Това ми дава основание да изразя своето положително становище и да препоръчам на Научното жури да присъди на Николай Пенев образователна и научна степен „доктор“.

Доц. д-р Георги Митрев

Пловдив, 16.10.2025 г.